

УДК 372.881.111.22

DOI: 10.36550/2415-7988-2022-1-206-215-220

ТОКАРЄВА Тетяна Станіславівна –
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри германських мов, зарубіжної літератури
та методик їхнього навчання
Центральноукраїнського державного педагогічного
університету імені Володимира Винниченка
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6898-821X>
e-mail: tokareva.tatyana29@gmail.com

КОМУНІКАТИВНА МОТИВАЦІЯ ЯК ВАЖЛИВИЙ ФАКТОР В ОВОЛОДІННІ НІМЕЦЬКОЮ МОВОЮ УЧНЯМИ СТАРШИХ КЛАСІВ

У статті розглянуто мотиваційний аспект оволодіння старшокласниками німецькою мовою, а саме такий різновид внутрішньої мотивації як комунікативна мотивація. На основі аналізу теоретичних джерел встановлено залежність мотивуючих факторів від способу організації навчальної діяльності учнів старших класів на уроці іноземної (німецької) мови. Зокрема, подано особливості формування навчальної мотивації залежно від комунікативної діяльності учнів, яка організована вчителем. Вказано на важливість постановки цілей уроку, добір навчального матеріалу, форм інтерактивної взаємодії між учасниками у процесі спілкування з урахуванням принципу комунікативної спрямованості. З огляду на такі умови домінує місце на уроці має відводитися на вирішення мовленнєвих задач, весь хід уроку має являти собою вирішення мовленнєвої задачі, яку варто запропонувати учням у такому формулюванні, яке було б близьким учням та зрозумілим для них. Поза увагою не залишилося й питання щодо використання колективних форм роботи, різних режимів роботи на уроці, технології ситуативного моделювання.

Особливу увагу приділено розгляду питань, що стосуються психологічних та вікових особливостей учнів старшого шкільного віку, оскільки дані показники мають суттєве значення як для розвитку та зміцнення мотиваційної складової оволодіння іноземною мовою в цілому, так і на формування комунікативної мотивації зокрема. Зацікавлене навчання має місце там, де враховано вікові та психологічні особливості учнів, оскільки для кожної вікової групи характерний свій вид провідної діяльності. Для старшокласників характерними є такі види діяльності як пізнавальна, цілісно-орієнтована та комунікативна. Одним із аспектів статті обрано пояснення спілкування як діяльності, яка обов'язково передбачає наявність мотивів та потреб особистості. Виокремлено такі класи функцій спілкування: інформаційно-комунікативні, регулятивно-комунікативні та афективно-комунікативні.

Ключові слова: мотивація, комунікативна мотивація, комунікативна діяльність, урок іноземної мови, учні старших класів.

TOKARYEVA Tetyana Stanislavivna –
Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Germanic Languages,
Foreign Literature and Methods of their Teaching
at the Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State
Pedagogical University
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6898-821X>
e-mail: tokareva.tatyana29@gmail.com

COMMUNICATIVE MOTIVATION AS AN IMPORTANT FACTOR IN THE MASTERY OF THE GERMAN LANGUAGE BY STUDENTS OF THE HIGH SCHOOL

The article examines the motivational aspect of high school students' mastery of German language, namely such a type of internal motivation as communicative motivation. The reform of the education system determined the choice of communicatively oriented learning as the dominant form of education, since the interest in learning a foreign language is constantly growing. Attention is focused on the fact that the German language can be used not only for communication and receiving information, it also serves to make richest the worldview of students and comprehensive development of the students personality. Based on the analysis of theoretical sources, the dependence of motivating factors on the way of organizing educational activities of high school students' in a foreign (German) language lesson was established. In particular, the peculiarities of the formation of the educational motivation depending on the communicative activity of students, which is organized by the teacher, are present.

The importance of setting lesson goals, selection of educational material forms of interactive work between participants in the process of communication, taking into account the principle of communicative orientation, is included. This principle determines the content of education, communication skills that should be developed so that the student can communicate in German; foreign language communicative competence cannot develop and improve in the necessary way without motivation. In view of such conditions, the dominant place in the lesson should be given to the solution of speech problems, the whole course of the lesson should be the solution of a speech problem, which should be offered to students in such a formulation that would be clothe to the students and understandable to them. The question of the use of collective

forms of work, different modes of work in the lesson, and the technology of situational modeling were not left out consideration.

Special attention is paid to the examination of issues related to the psychological and age characteristics of high school students, since these indicators are of significant importance both for the development and strengthening of the motivational component of foreign language acquisition in general, and for the formation of communicative motivation in particular. In high school age, students develop logical thinking; thanks to the development of mental processes of this age period, qualitative changes also occur in the development of speech: oral and written, dialogic and monologic speech are improved. High school students strive to improve speech, try to give it more expressiveness and accuracy, logical expression of thoughts. Interest learning takes place where the age and psychological characteristics of students are taken into account, since each age group has its own type of leading activity. Such types of activities as cognitive, holistically oriented and communicative are typical for high school students. One of the aspects of the article is the explanation of communication as an activity that necessary involves the presence of personal motives and needs. The following classes of communication functions are distinguished: informational-communicative, regulatory-communicative, and affective-communicative.

Keywords: motivation, communicative motivation, communicative activity, foreign language lesson, high school students.

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. З огляду на Європейський простір, який постійно розвивається, зазнаючи шаленого впливу з боку різноманітних інформаційних ресурсів, що сприяють розширенню міжнародної комунікації, вивчення іноземної мови є вимогою часу. Розширення та зміцнення міжнародних зв'язків обумовлює потребу у фахівцях, які володіють іноземними мовами. Вивчення німецької мови має важливе значення для професійного та особистісного розвитку, для знайомства із новою культурою та її розуміння [12; 1]. Німецькою мовою можна користуватися не тільки для спілкування та одержання необхідної інформації. Вона має також потужний освітній потенціал, оскільки допомагає формувати нові погляди, точки зору, розуміння навіть рідної мови. Вивчення іноземної мови підвищує не тільки комунікативні можливості учнів, а й розширює їх духовний горизонт та сприяє, таким чином, всебічному розвитку особистості учня і його соціалізації, оскільки лише у взаємодії з іншими людьми може відбуватися справжнє спілкування, живе використання вивченої мови [12, с. 12]. Слід зауважити, що у наслідок здійснення ряду реформ у системі освіти, змін зазнав і сам процес навчання. Пріоритетною формою стало комунікативно-орієнтоване навчання, яке має за мету викликати в учнів інтерес до вивчення іноземної мови шляхом накопичення та розширення їхніх знань та досвіду.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у дослідження проблеми внутрішньої мотивації при оволодінні іношомовною лексикою зробив психолог С.Г.Григорян, виокремивши такі різновиди внутрішньої мотивації як комунікативну, лінгвопізнавальну та інструментальну. Методисти Г.В.Рогова, Ф.М.Рабинович та Т.Є.Сахарова досить ґрунтовно розглянули комунікативний різновид внутрішньої мотивації [5]. Дослідження внутрішньої мотивації є у

даному випадку перспективними, оскільки комунікативна мотивація є одним із підвидів внутрішньої. Американські вчені А.Бреннен, Т.МакДевітт та Д.Томасон, досліджуючи внутрішню мотивацію учнів, виявили, що учні, які мають стійку внутрішню мотивацію, «утримують інформацію і набуті знання довше», вони спроможні продовжувати навчання протягом всього подальшого життя [2, с. 61].

Метою статті є розгляд комунікативної мотивації у процесі вивчення німецької мови учнями старших класів з огляду на комунікативну спрямованість навчального процесу у закладах загальної середньої освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. З точки зору психології мотивація пояснюється як складне поєднання «рушійних сил поведінки: потреб, інтересів, потягів, цілей, ідеалів» [6, с. 145]. Психологи та педагоги одностайно стверджують, що якість виконання діяльності та її результат залежать перш за все від спонукання та потреб індивіда, його мотивації; саме мотивація викликає цілеспрямовану активність, яка є визначальною у виборі засобів та прийомів, їх упорядкування для досягнення мети. І.А.Зимняя називає мотивацію рушійною силою будь-якої людської діяльності, у тому числі спілкування та пізнання, що має безпосереднє відношення до навчального процесу [5, с. 5]. На думку О.С.Казачінер «мотивація є запусковим механізмом будь-якої діяльності, чи то є праця, спілкування, чи пізнання» [1, с. 24]. «Мотивація індивіда викликає цілеспрямовану активність, яка визначає вибір засобів і прийомів їх упорядкування для досягнення мети» [1, с. 24], також «визначає продуктивність навчальної діяльності та є її органічною складовою» [1, с. 23].

З точки зору психології спілкування також виступає як діяльність, «про це свідчать такі часто вживані вирази, як «комунікативна діяльність», «діяльність спілкування», «спілкування як вид діяльність» [9, с. 80].

Відповідно, мотив тісно пов'язаний із діяльністю та є її важливою умовою. «Виконуючи спільну діяльність, індивід об'єднується з іншими людьми, спілкується з ними, прагне до взаєморозуміння, повідомляє якусь інформацію, одержує повідомлення від інших. При цьому спілкування є частиною діяльності, її інформаційним аспектом, комунікацією» [9, с. 80]. О.М. Степанов для характеристики спілкування пропонує такі «класи функцій: інформаційно-комунікативні, регулятивно-комунікативні й афективно-комунікативні» [9, с. 81]. Далі вчений-психолог зауважує, що «до інформаційно-комунікативних функцій належать процеси формування, передавання і прийняття інформації. Регулятивно-комунікативні функції безпосередньо пов'язані з регулюванням поведінки ... Афективно-комунікативні функції характеризують емоційну сферу людини» [9, с. 81].

Проблема мотивації навчальної діяльності особливо гостро виявляється стосовно вивчення іноземних мов у закладах загальної середньої освіти. Дослідники питання мотивації вказують на зниження її від класу до класу. На початковому етапі вивчення іноземної мови в учнів спостерігається доволі висока мотивація. Школярі виявляють бажання спілкуватися іноземною мовою з однолітками, доволі привабливою здається можливість декламувати вірші, читати, отримуючи цікаву інформацію про країни виучуваної мови. Проте, одна із особливостей вивчення іноземної мови полягає в тому, що у певний період має відбуватися накопичення необхідних знань для їх подальшого практичного використання. Саме в такий період мотивація може послаблюватися [5, с. 6].

З метою глибшого аналізу даної проблеми слід розглянути види мотивації вивчення іноземної мови. Згідно даних психологічних досліджень встановлено, що мотиваційна сфера людини є доволі різноманітною, її структура є складною. Мотиваційно-спонукальна сфера людини зазнає впливу з боку характеру діяльності, це так звана внутрішня мотивація, яка підтримується безпосередньо процесом оволодіння іноземною мовою [5, с. 8]. З огляду на практичну мету навчання іноземної мови – навчати її як засобу спілкування, принцип комунікативної спрямованості виступає провідним, керуючим, передбачає, що навчання має будуватися таким чином, щоб залучати учнів до усної та письмової комунікації. Даний принцип визначає зміст навчання, які комунікативні вміння слід формувати, щоб учень мав змогу здійснювати усне та письмове спілкування [5, с. 15]. Оскільки комунікативність є першою та природною

потребою тих, хто вивчає іноземну мову, іноземна комунікативна компетенція не може розвиватися та удосконалюватися необхідним чином без стійкої мотивації [5, с. 8].

Відповідно до програми з іноземних мов для закладів загальної середньої освіти, «головна мета навчання німецької мови полягає у формуванні в учнів комунікативної компетенції, базою для якої є комунікативні вміння, сформовані на основі мовних знань та навичок» [1, с. 27]. Іноземна комунікативна компетенція розуміється як «здатність вирішувати засобами іноземної мови актуальні для особи задачі спілкування у побутовій, навчальній, виробничій та культурній сферах; вміння користуватися фактами мови і мовлення для реалізації цілей спілкування» [4, с. 29]. Вона передбачає вміння учнів спілкуватися у діалогічній та монологічній формі як усно так і письмово, вміння читати для розширення кругозору, для подальшого обговорення прочитаного та для обміну інформацією за тематикою, передбаченою програмою з іноземної мови.

Однак, слід зважати на те, що іноземна мова трактується як штучний засіб комунікації (у порівнянні з рідною мовою учнів). І навіть «природні ситуації» спілкування, які створюються на уроках іноземної мови, мають штучний характер. Тому комунікативну мотивацію зберегти важче. Комунікація на іноземній мові під час занять носить умовний характер, має риси сценічної комунікації. За таких умов вчитель має активніше залучати увагу учнів, використовувати ігрові форми навчальної діяльності, творчі завдання. Зміст уроку, його організація та навчальні завдання повинні сприяти підвищенню комунікативної мотивації учнів [5, с. 9].

Зважаючи на складну структуру мотиваційної сфери особистості, зокрема зовнішню та внутрішню мотивацію, мотивацію навчання загалом, аспекти мотивації мають доволі широкий спектр (мотиви учня, його цілі, емоції, когнітивні можливості, інтереси, моральні ідеали та ін.). Тому без урахування вікових та психологічних особливостей учнів відповідної вікової категорії формувати та підтримувати комунікативну мотивацію видається неможливим. Ця обставина висуває певні умови до організації навчального процесу в цілому та реалізації комунікативного спрямування навчального процесу з іноземної мови зокрема. Оскільки навчальна діяльність обумовлюється багатьма суто індивідуальними чинниками психологічного характеру, не зайвим буде обґрунтувати особливості формування комунікативної мотивації учнів старшого шкільного віку.

Вікова психологія надає у розпорядження результати досліджень віку ранньої юності (від

15-16 років до 17-18 років), акцентуючи увагу на тому, що пізнавальна та цілісно-орієнтована діяльність є важливою для учнів старших класів. При цьому все більшого значення на даному етапі розвитку особистості учня набуває комунікативна діяльність.

Зацікавлене навчання має місце там, де враховано вікові та психологічні особливості учнів, оскільки для кожної вікової групи характерний свій вид провідної діяльності. Згідно даних сучасної вікової психології, для учнів старших класів важливою є пізнавальна і цілісно-орієнтована діяльність, також слід зазначити, що саме на старшому етапі навчання великого значення набуває комунікативна діяльність, «прагнучи індивідуальної неповторності, юнаки і дівчата виявляють значно вищий, ніж у підлітковому віці, рівень навчальної діяльності, комунікативності» [7, с. 235]. Подальший розвиток та удосконалення словесно-логічного мислення дозволяє учням переходити до вищих рівнів абстрактного мислення, «усвідомлено оволодівати логічним операціями (аналізом, синтезом, порівнянням, абстрагуванням, конкретизацією, узагальненням)» [7, с. 252]. Розвиток мислення у юнацькому віці обумовлює і «якісні зміни у розвитку мовлення», «у старшокласників удосконалюються усне й писемне, діалогічне й монологічне мовлення. Учні опановують норми літературної мови, прагнуть до вдосконалення мовлення, зокрема виразності і точності, логічності у висловлюванні думки» [7, с. 253]. Психологи зазначають удосконалення мовлення за змістом та структурою, формування вміння «користуватися усним мовленням як засобом спілкування» [7, с. 253].

Всі названі вище передумови є досить сприятливими для формування та підтримання саме комунікативної мотивації, яке здійснюється безпосередньо за умови активної участі учнів у процесі комунікації на уроці німецької мови. Хоча питання типології уроків ще залишається відкритим для дослідження, спільною для багатьох методистів та педагогів є визнання того, що на кожному уроці іноземної мови (німецької у тому числі) домінуюче місце має відводитися вирішенню мовленнєвих задач. Навіть етапи уроку, присвячені засвоєнню нового мовного матеріалу, спрямовані на формування умінь оперувати засобами іноземної мови у межах коротких мовленнєвих ситуацій. Саме ідея мовленнєвого пріоритету повинна знайти відображення у організації уроку. Весь хід уроку має являти собою послідовне вирішення мовленнєвої задачі, яка є кульмінацією уроку, його комунікативною вершиною. При цьому важливо зробити кульмінацію помітною для учнів, створивши навколо неї особливу атмосферу. Наприклад, вчитель може сказати,

що тепер учні можуть подивитися фільм та обговорити його епізоди [5, с. 11-12].

Відповідно до вимог сучасної дидактики вчителю слід повідомити учням цілі уроку та його завдання, оскільки розуміння учнями завдань сприяє виникненню мотивації. Першочергово акцентування потребують задачі, які пов'язані саме з оволодінням мовленнєвою діяльністю: аудіюванням, говорінням, читанням. Учитель має представити задачі так, щоб ці формулювання були близькими учням та зрозумілими для них. Наприклад, у книзі для вчителя до підручника німецької мови для 11 класу до теми „*Mobile Endgeräte*“ зазначено ключову компетенцію, яка розвивається в учнів та, у свою чергу, виступає завданням уроку, а саме: «уміння описувати іноземною мовою сучасні технології; аналізувати та оцінювати їхню роль у життєдіяльності людини; аналізувати вплив науково-технічного прогресу на життя людини й довкілля; переконувати, аргументувати, досягати взаєморозуміння в ситуаціях міжкультурного спілкування» [8, с. 204]. Вчитель у вступному слові на початку уроку формулює завдання так: „*In der letzten Zeit ist der Computer ein fester Teil des menschlichen Lebens geworden. Viele Familien besitzen einen Computer oder sogar einige Geräte (Laptops, Tablets usw.). Und welches Gerät ist noch wichtiger für Menschen geworden? Fast jeder besitzt es und benutzt täglich. Ohne dieses Gerät können moderne Menschen nicht auskommen. Ja, ihr habt Recht. Ich meine das Mobiltelefon oder das Handy. Heute sprechen wir darüber und unser Thema heißt „Mobile Endgeräte“* [8, с. 204].

Вирішення мовленнєвих задач, які є основою формування комунікативної мотивації передбачає засвоєння учнями різноманітних мовленнєвих зразків, структурних груп, клішованих зворотів, але ця робота має відбуватися у загальному контексті спілкування на уроці. Слід зважати на такі формулювання завдань уроку, які б імпонували учням, відкривали їм чітку комунікативну перспективу, відповідали ступеневі навчання, віковим та психологічним особливостям старшокласників. Фактично, будь-яку тему можна зробити особистісно значимою для учнів, залучаючи до уроку навчальний матеріал пізнавального характеру, використовуючи актуальні події, посилюючи особистісну орієнтацію. Події актуальної дійсності також можуть збагатити зміст уроку, показуючи учням, що вони навчаються не для школи, а для застосування набутих знань у житті, це також підтримає комунікативну мотивацію. Вчителі-практики зазначають, що значний запас комунікативної мотивації міститься у матеріалі пізнавального характеру наукової, суспільно-політичної та культурної сфер життя [5, с. 10-

11]. При посиленні пізнавальних можливостей навчального матеріалу може бути задіяна «зона найближчого розвитку» (за Л.С. Виготським); у цій тезі трактується довіра до інтелектуальних можливостей учнів, що також підсилює задоволення від навчання.

Наступним важливим аспектом, який сприяє збереженню та підсиленню комунікативної мотивації, є адекватне використання колективних форм роботи на уроці, оскільки вони відповідають і умовам навчання іноземної мови у класі (групі), тобто у колективі, і самій сутності мови як засобу спілкування, який передбачає наявність партнерів, співбесідників. Важливо точно поєднувати їх із конкретними завданнями навчального процесу, які передбачають реалізацію у процесі спілкування на уроці. Серед арсеналу інтерактивних технологій кооперативного навчання найефективнішим є використання парної та групової роботи. Організуючи роботу учнів на уроці недостатньо розподілити учнів на пари або групи та запропонувати їм спілкуватися німецькою мовою. Мотиви для такого спілкування мають неабияке значення для успішної роботи. Можлива така ситуація, коли під впливом певних обставин чи особливого поєднання характерів у групі бажання спілкуватися може виникнути саме собою, але, більшою мірою, це спілкування необхідно ініціювати та заохочувати навмисне, запропонувавши цікаве для всіх завдання. За таких умов бесіда, яка супроводжує це завдання, буде автономною, справжнім людським спілкуванням [5, с. 13-14].

Використовуючи різні режими роботи, розподіляючи різні режими роботи, розподіляючи учнів класу (групи) на «пари», «трійки», «четвірки» і т. ін., вчитель має керуватися потребами ситуації, домінуючим при цьому є сам зміст спілкування між співбесідниками [5, с. 14]. Кожна із таких малих груп отримує стимул для спілкування за відповідною темою та ситуацією. Кожна групка має отримати певний час для підготовки, невеличкої репетиції, яка виступає найважливішим організаційним етапом спілкування на уроці. Працюючи над безпосереднім виконанням завдання для пари або групи, учасники можуть співвіднести комунікативний намір зі своїми можливостями у плані мовного оформлення висловлювання. Така підготовка у групі також мобілізує взаємоконтроль і взаємодопомогу у змістовому та мовному планах.

Однією із форм кооперативного навчання є «варіант «два-чотири-всі разом» [1, с. 30]. Цей вид роботи передбачає отримання учнями запитання для його подальшого обговорення, на обдумування варіантів відповідей відводять

1 – 2 хвилини. По завершенні підготовчого етапу учні розподіляються на пари і розпочинають спільне обговорення ситуації. Після вирішення поставлених запитань учні по чотири обговорюють попередні рішення, прийняті у парній роботі. За необхідності четвірки учнів можна організувати у групи. Для формування комунікативної компетенції на уроці німецької мови у старших класах ефективним буде використання таких технологій колективно-групового навчання, які можливо реалізувати за умови одночасної спільної роботи всього класу, зокрема: «Мозковий штурм», «Незакінчене речення», «Павутинка», «Мікрофон» та ін.

На уроці німецької мови у старших класах учням має пропонуватися можливість для повноцінної реалізації наближеної до реальності комунікації. Саме «ситуативне забезпечення мовленнєвої діяльності учнів створює умови для того, щоб іноземна мова використовувалася у наближених до реальності ситуаціях» [11, с. 115]. Оскільки спілкування на уроці має ситуативний характер, частим є використання відповідної технології ситуативного моделювання. Ця модель дозволяє учням максимальну свободу інтелектуальної діяльності, яка має певні обмеження щодо раніше визначених правил гри. Ролі у грі учні обирають самостійно, формулюють вірогідний перебіг подій ситуації, визначають додаткову інформацію, необхідну для повноцінної реалізації комунікативного задуму, створюють проблемну ситуацію та залучаються до пошуків способів її вирішення. Ситуативні вправи також слугуватимуть доречним доповненням до арсеналу засобів для формування комунікативної мотивації.

На всіх подальших етапах роботи вчитель має підтримувати атмосферу спілкування, не виявляючи при цьому суто дидактичної спрямованості, не зупиняючи учня виправленням помилок, а просто підказувати правильний варіант та спонукати учнів повторити його, можливо, у іншій ситуації спілкування, або ж у іншому контексті. Наприклад, учитель, дивлячись у вікно, говорить: „*Es regnet jetzt. Alle Menschen haben die Regenmäntel an und tragen die Regenschirme. Aber ich spaziere gern beim Regen. Die Luft ist so frisch! Die Hauptsache ist, sich nach dem Wetter anzuziehen. Ich habe einen Regenmantel und einen Regenschirm. Und du? Hast du auch einen Regenschirm?*“

Висновки та перспективи подальших розвідок наперед. Отже, комунікативна мотивація є складним явищем психолого-педагогічного та методичного характеру. Ґрунтуючись на принципі комунікативного спрямування навчального процесу з іноземної мови у закладах загальної середньої освіти

даний вид навчальної мотивації є важливим чинником формування комунікативної компетенції учнів старших класів. Відповідно, форми організації навчальної діяльності на уроці, наближення навчальної ситуації на уроці до реального спілкування, характер навчального матеріалу, його актуальність та відповідність інтересам учнів даної вікової групи покликані розвивати та зміцнювати комунікативну мотивацію для подальшого здобуття учнями нових знань. Перспективу подальших наукових розвідок може скласти огляд та аналіз різних видів вправ та завдань, які пропонуються у шкільних підручниках та відповідних навчально-методичних комплексах, для розвитку комунікативної мотивації учнів старших класів та студентів мовних факультетів ЗВО.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Казачинер О.С. Мотивація навчальної діяльності учнів на уроках іноземної мови. Х. : Вид. група «Основа», 2014. 110 с.
2. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах: Підручник. Вид. 2-е, випр. і перероб. / Кол. авт. під керівн. С.Ю.Ніколаєвої. К.: Ленвіт, 2002. 328 с.
3. Методика навчання іноземних мов у загальноосвітніх навчальних закладах: підручник / Л.С.Панова, І.Ф.Фондрийко, С.В.Тезікова та ін. К.: ВЦ «Академія», 2010. 328 с.
4. Методика формування міжкультурної іншомовної комунікативної компетенції: Курс лекцій: [навч.-метод. посібник для студ. мовних спец. осв.-кваліф. рівня «магістр»] / Бігич О.Б., Бориско Н.Ф., Борецька Г.Е. та ін. / за ред. С.Ю.Ніколаєвої. К.: Ленвіт, 2011. 344 с.
5. Рогова Г.В. и др. Методика обучения иностранным языкам в средней школе. М.: Просвещение, 1991. 287 с.
6. Савчин М.В. Загальна психологія : навч. посіб. М.В.Савчин. К.: Академвидав, 2012. 164 с.
7. Савчин М.В., Василенко Н.Л. Вікова психологія: Навчальний посібник. К.: Академвидав, 2005. 360 с.
8. Сотникова С.І. та ін. Німецька мова. 11 клас : книга для вчителя (до підруч. «Німецька мова»ю 11 клас. *Deutsch lernen ist super!*). Харків : Вид-во «Ранок», 2020. 272 с.
9. Степанов О.М. Основи психології і педагогіки : навч. посіб. / О.М.Степанов, М.М.Фіцула. 3-тє вид., доповн. К. : Академвидав, 2012. 528 с.
10. Токарева Т.С. Шляхи підвищення мотивації учнів до вивчення німецької мови. Наукові записки. Серія: Педагогічні науки. Кропивницький: РВВ ЦДПУ ім. В.Винниченка, 2019. Випуск 180. С. 120-125.
11. Токарева Т.С. Специфіка навчальної діяльності на уроці іноземної мови. *Наукові записки*. Серія: Педагогічні науки: Ужгород: видавництво «РІК-У». 2022. Випуск 1. С. 112-118.
12. Reisener, Helmut. Motivierungstechniken im Fremdsprachenunterricht: Übungsformen u. Lehrbucharbeit mit engl. und franz. Beispielen/ Helmut Reisener. – 1. Aufl. – München [i. e. Ismaning]: Hueber, 1989. 125 S.

REFERENCES

1. Kazachiner, O.S. (2014). Motyvatsiya navchal'noyi diyal'nosti uchniv na urikah inozemnoyi movy. [Motivation of students' educational activities in foreign language lessons]. Kharkiv: Ed. "Osнова,, group.
2. Metodyka vykladannya inozemnykh mov u serednikh navchal'nykh zakladakh. (2002). [Methods of teaching foreign languages in secondary schools]. Kyjiv: Lenwit.
3. Metodyka navchannya inozemnykh mov u zahal'noosvitnikh navchal'nykh zakladakh. (2010). [Methods of teaching foreign languages in general education institutions]. Kyjiv: Academy.
4. Metodyka formuvannya mizhkul'turnoyi komunikativnoyi kompetentsiyi. (2011). [Methods of formation of intercultural foreign language communicative competence]. Kyjiv: Lenvit.
5. Rogova, S.V. (1991). Metodika obucheniya inostrannym yazykam v sredney shkole. [Methods of teaching foreign languages in secondary school]. Moscow: Prosvsheniye.
6. Savchyn, M.V. (2012). Zahal'na psykholohiya. [General psychology]. Kyjiv: Academvydav.
7. Savchyn, M.V., Vasylenko, N.L. (2005). Vikova psykholohiya. [Age psychology]. Kyjiv: Academvydav.
8. Cotnykova, S.I. (2020). Nimets'ka mova. 11 klas: knyha dlya vchytelya. [German. 11th grade: a book for the teacher]. Kharkiv: Ranok publishing House.
9. Stepanov, O.M. (2012). Osnovy psykholohiyi i pedahohiky. [Basics of psychology and pedagogy]. Kyjiv: Academvydav.
10. Tokaryeva, T.S. (2019). Shlyakhy pidvyshchennya motyvatsiyi uchniv do vyvchennya nimets'koyi movy. [Way to increase students' motivation to study German]. Kropyvnytskyi: RVV Central Ukrainian State Pedagogic University named after Volodymyr Vynnychenko.
11. Tokaryeva, T.S. (2022). Spetsyfika navchal'noyi diyal'nosti na urotsi inozemnoyi movy [The specifics of educational activities in a foreign language lesson]. Uzhorod: RIK-U publishing house.
12. Reisener, Helmut. (1989). Motivierungstechniken im Fremdsprachenunterricht: Übungsformen u. Lehrbucharbeit mit engl. und franz. Beispielen. 1. Aufl. – München [i. e. Ismaning]: Hueber. 125 S.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ТОКАРЄВА Тетяна Станіславівна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри германських мов, зарубіжної літератури та методик їхнього навчання Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: актуальні проблеми методики викладання німецької мови у закладах загальної середньої освіти.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

TOKARYEVA Tetyana Stanislavivna – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Germanic Languages, Foreign Literature and Methods of their Teaching at the Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University.

Scientific interests: actual problems of the methodology of teaching German in high school.

Стаття надійшла до редакції 10.10.2022 р.